

Son ile başlangıç arasında kalmış bir durum: Ölüm algısı¹

A situation between the end and start: Death perception

Gamze Teskereci², Adem Sümen³, Abdullah Esirgenler⁴ ve Şiva Abdullah⁵

Gönderilme tarihi/Received date: 25 / 12 / 2019

Kabul tarihi/Accepted date: 31 / 03 / 2020

Öz

Bu çalışma ile hemşirelik bölümü öğrencilerinin ölüm kavramına ilişkin algılarının metaforlar aracılığıyla ortaya çıkarılması amaçlanmıştır. Bu çalışmada kalitatif araştırma yöntemleri arasında yer alan “olgu bilim” deseni kullanılmıştır. Çalışma grubunu bir fakültede hemşirelik bölümünde öğrenim gören öğrenciler oluşturmuştur. Çalışmaya 63 öğrenci katılmıştır. Öğrencilerden “Ölüm benzer. Çünkü” cümlesini tamamlamaları istenmiştir. Metaforların analizinde “içerik analizi”nden yararlanılmıştır. Öğrencilerin %58.7’si kadın ve %84.1’i birinci sınıf öğrencisidir. Öğrenciler, ölüm kavramına ilişkin 46 farklı metafor üretmiştir. Hemşirelik öğrencilerinin ölüm kavramına ilişkin ürettikleri metaforlar “başlangıç”, “son”, “sonsuzluk” ve “gizem” olmak üzere dört kategoride toplanmıştır. Bu çalışma ile ölüm kavramının “son” ile “başlangıç” arasında kalmış bir durum olarak tanımlandığı görülmüştür. Hemşirelik öğrencilerinin ölüm kavramına ilişkin algılarını ortaya çıkarmaya yönelik daha fazla çalışma yürütülmesi önerilmektedir.

Anahtar kelimeler: ölüm, algı, kalitatif, metafor, hemşirelik öğrencisi

Abstract

The aim of this study is to reveal the perceptions of nursing students about the concept of death through metaphors. The study conducted for this purpose is a phenomenology which is designed based on the qualitative research paradigm. The study group consisted of students studying in the nursing department of a faculty. The study was completed with 63 students. Nursing students were asked to complete a prompt “Death is like because”. Content analysis was used to analyze metaphors. 58.7% of the students are women and 84.1% are first year students. Students produced 46 different metaphors related to the concept of death. The metaphors produced by nursing students regarding the concept of death are grouped into four categories as “beginning”, “end”, “eternity” and “mystery. In this study, the concept of death was defined as a situation between “end” and “beginning”. It is recommended that further studies are conducted to examine the perceptions of nursing students about the concept of death.

Keywords: death, perception, qualitative, metaphor, nursing student

1. Giriş

Ölüm tüm canlıların paylaştığı evrensel bir gerçek, kaçınılmaz bir olgudur (Aradilla-Herrero, Tomás-Sábado, & Gómez-Benito, 2013; Göçmen Baykara, Gül, Hanönü, Durmuş İskender, Eren, & Yalım, 2016; Şahin, Demirkıran ve Adana, 2016). Ölüm, yaşanan ancak nasıl ve ne zaman

¹ Bu çalışma 18. Ulusal Hemşirelik Öğrencileri Kongresi’nde poster bildiri olarak sunulmuştur.

² Sorumlu Yazar, Dr. Öğretim Üyesi, Akdeniz Üniversitesi Kumluca Sağlık Bilimleri Fakültesi, Doğum ve Kadın Hastalıkları Hemşireliği ABD Öğretim Üyesi, Antalya, Türkiye gteskereci@akdeniz.edu.tr

³ Öğr. Gör. Dr., Akdeniz Üniversitesi Kumluca Sağlık Bilimleri Fakültesi, Halk Sağlığı Hemşireliği ABD Öğretim Elemanı, Antalya, Türkiye

⁴ Akdeniz Üniversitesi Kumluca Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü Öğrencisi

⁵ Akdeniz Üniversitesi Kumluca Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü Öğrencisi

olacağı bilinmeyen bir gerçektir (Keskin, 2005). Tanımlaması kolay olmayan ölüm olgusu karşısında birey, ona birtakım anlamlar yüklemektedir. Ölüme yüklenen anlam bireyin inançları, gelenekleri ve sosyal çevresiyle ilişkili olarak değişkenlik göstermektedir (Aradilla-Herrero ve ark., 2013; Tanhan & İnci, 2009). Ölüm bazılarında göre bir yok oluşken, bazılarında göre de ölümsüz bir yaşamın başlangıcıdır (Şahin ve ark., 2016). İnsanın “ölmek zorunda olan bir varlık” olduğunun bilincinde olması, onu derinden etkilemektedir (Tanhan & İnci, 2009; Sezer & Saya, 2009). Çünkü ölüm, varoluşa yönelik güçlü bir tehdittir. Öte yandan ölüm gerçeği ile yüzleşmek bireyde kaygı yaratırken aynı zamanda onu yaşama bağlayan, varoluşunu anlamlandıran bir neden de olabilmektedir (Tanhan, 2013; Tanha & İnci, 2009). Ölüm gerçeğinin farkında olan birey, yaşamını bütünüyle daha anlamlı ve dolu yaşayabilmekte, bu gerçeği kabullenen birey, korkulu ve kötümser bir ruh halinden çıkıp, değerlerini gerçekleştirebileceği bir yaşama yönelebilmektedir (Tanhan & İnci, 2009).

Günümüzde ölümün genellikle hastanelerde olması, sağlıkla ilgili mesleklerde çalışanlara ve özellikle de hasta ile daha yakın ilişkide bulunan hemşirelere büyük sorumluluklar yüklemektedir (Öz, 2004). Hemşirelik öğrencileri de eğitimleri süresince ölmekte olan hastalarla karşılaşmakta ve bu hastalara bakım verme sürecini öğrenmektedir (Heise & Gilpin, 2016; Özdelikara, Ağaçdiken Alkan, Mumcu Boğa, & Şahin, 2016). Ölmekte olan hastalara bakım verme sürecinde, bu hastaları yaşamlarının son döneminde rahat ettirmek, bakım ihtiyaçlarını karşılamak, onurlu bir şekilde ölmelerine yardımcı olmak ve ölüm sürecine şahit olmak hemşirelik öğrencilerinde kaygı, korku gibi psikososyal sorunlara neden olabilmektedir (Koç & Sağlam, 2008; Şahin ve ark., 2016). Yapılan çalışmalarda ölmek üzere olan hastaya bakım veren öğrenci hemşirelerin yetersizlik, çaresizlik, anksiyete, kaygı, keder, üzüntü, korku, ümitsizlik gibi duygular yaşadıkları belirlenmiştir (Cavaye & Watts 2010; Cooper & Barnett, 2005; Koç & Sağlam 2008; Uysal, Ceylan & Koç, 2019).

Hemşirelik öğrencilerinin ölüme yönelik duygu ve düşünceleri, ölüme yaklaşan hastaya verdikleri bakımın kalitesini etkilemektedir (Aradilla-Herrero ve ark., 2013; Koç & Sağlam, 2008). Hemşirelik öğrencilerinin ölüm sürecindeki hasta ve ailesine gerekli yardımı sunabilmesi, öncelikli olarak kendi duygularını tanıyıp, kontrol edebilmesi ile mümkündür (Uçar, 1997). Hemşirelik öğrencilerinin ölüm kavramına yönelik duygu ve düşüncelerinin, eğitimleri sürecinden itibaren incelenmesi, öğrencilerin bu duygularını ifade edebilmelerine ve kendilerini geliştirebilmelerine olanak sağlayacaktır (Hurtig & Stewen, 1990).

Metafor, insanın dünyayı algılamasını şekillendirmektedir. Aydın (2018)'ın belirttiğine göre; Lakoff ve Johnson (1980)'ın Metafor Kuramı'nda metaforu “yalnızca dil değil, aynı zamanda bireyin farkında olmadığı düşünceleri, öznel deneyimlerini iletme ve ifade etmek için kullandığı bir araç” olarak tanımlanmaktadır (Aydın, 2018). Bireyler kendi duygu ve düşüncelerini ya da başka bir bireyin duygu ve düşüncelerini tanımlarken sıklıkla metaforlara başvurmaktadır. Bu da bireylerin hayat görüşlerinin belirlenmesinde ve olayları algılayış biçiminin ortaya çıkarılmasında önemli olmaktadır. Metaforlar hem gerçeği yansıttığı hem de gerçeği yarattığından bireylerin dünyayı nasıl algıladığını anlamak için bir anahtardır. Bu yüzden bireylerin değerlerini, varsayımlarını ve gizli anlamlarını ortaya çıkarmayı sağlamaktadır (Aydın, 2018; Geçit & Gençer, 2011).

Bu çalışma ile, hemşirelik bölümü öğrencilerinin “ölüm” kavramına ilişkin algılarının metaforlar aracılığıyla ortaya çıkartılması amaçlanmıştır. Çalışmada hemşirelik bölümünde öğrenim gören öğrencilerin ölüm kavramına ilişkin metaforları nelerdir? sorusunun yanıtı aranmıştır.

2. Yöntem

2.1. Araştırma deseni

Bu araştırmada nitel araştırma yöntemleri içinde yer alan “olgu bilim” deseni kullanılmıştır. Olgu bilim deseni, farkında olduğumuz fakat derinlemesine ve detaylı bir anlayışa sahip olamadığımız olgular üzerine yoğunlaşmaktadır. Olgu bilim deseni, anlamını tam olarak anlayamadığımız algıları ortaya çıkarmayı amaçlayan çalışmalarda kullanılmaktadır (Yıldırım & Şimşek, 2011).

2.2. Araştırmanın yeri ve zamanı

Bu çalışma Kumluca Sağlık Bilimleri Fakültesi’nde Hemşirelik Bölümü’ne kayıtlı olan öğrencilerle, Ocak-Şubat 2019 tarihinde yürütülmüştür.

2.3. Çalışma grubu ve katılımcılar

Çalışma grubunu Kumluca Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümü birinci ve ikinci sınıfa kayıtlı 137 öğrenci oluşturmuştur. Bu araştırmaya 75 öğrenci katılmış, 63 öğrenci ile araştırma tamamlanmıştır.

2.4. Verilerin toplanması

Veri toplama formunda öğrencilerin cinsiyet, sınıf, hemşirelik bölümünü okumaktan memnun olma durumu ve bölümü tercih etme nedenini sorgulayan dört soru yer almıştır. Ayrıca bu formda öğrencilerin ölüm kavramını hangi metaforla ilişkilendirdiklerini belirlemek amacıyla “Ölüm benzer. Çünkü” cümlesi yer almıştır. Yedi öğrenci bu cümleyi tamamlamadığı, beş öğrencinin yazdığı cümle içinde metafor yer almadığı için 12 öğrenci çalışma dışı bırakılmış ve 63 öğrenci ile bu çalışma tamamlanmıştır.

2.5. Verilerin analizi ve yorumlanması

Öğrencilerin ölüm kavramına ilişkin ürettikleri metaforların analizinde, “içerik analizi”nden yararlanılmıştır. İçerik analizinde temelde yapılan işlem, birbirine benzeyen verileri belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirmek ve bunları okuyucunun anlayabileceği bir biçimde organize ederek yorumlamaktır (Yıldırım & Şimşek, 2011).

İçerik analizi; adlandırma, tasnif etme, kategori geliştirme, geçerlik ve güvenilirliği sağlama ve verileri bilgisayar ortamına aktarma aşaması olmak üzere beş basamakta gerçekleştirilmiştir. Adlandırma aşamasında; araştırmaya katılan öğrencilerin ürettiği metaforlar listelenerek, metaforların belirgin ve net bir şekilde olup olmadığı incelenmiştir. Herhangi bir metaforun yer almadığı kağıtlar belirlenmiş ve araştırmadan dışlanmıştır. Tasnif etme aşamasında; her bir metafor, diğer metaforlarla olan benzerlikleri ya da ortak özellikleri bakımından ayrıştırılarak listelenmiştir. Öğrencilerin ifade ettikleri metaforlar detaylı bir şekilde okunup gözden geçirilerek bilgisayara kaydedilmiş, her bir araştırmacı ayrı ayrı okuyarak değerlendirmiştir. Daha sonra her bir metafor; metafor konusu, metafor kaynağı ve ikisi arasındaki ilişki açısından incelenmiş ve metafor listesi oluşturulmuştur. Kategori geliştirme aşamasında “metafor listesi” dikkate alınarak toplam dört kategori oluşturulmuştur. Geçerlik ve güvenilirliği sağlama aşamasında; ulaşılan dört kategori başlığı altında verilen metaforların, söz konusu bir kavramsal kategoriye temsil edip etmediğinin sağlanmasını yapmak amacıyla iki öğretim elemanının görüşüne başvurulmuştur. Birden fazla kodlayıcının yaptığı kodlamalarda kodlayıcılar arası güvenilirliğin hesaplanması gerekmektedir. Bu nedenle veri kodlayıcıları arasındaki uyumu bulmak için Cohen’s Kappa katsayısı hesaplanmıştır.

Bu hesaplamada bulunan değerler doğrultusunda araştırmacılar arasında uyum değerlendirilmiştir. Uyum değer aralığı 0.20 veya 0.20'den küçükse “zayıf uyum”, 0.21-0.40 arasında ise “ortanın altında uyum”, 0.41-0.60 arasında ise “orta düzey uyum”, 0.61-0.80 aralığında ise “iyi düzeyde uyum” ve 0.81-1.00 aralığında ise “çok iyi düzeyde uyum” şeklinde yorumlanmaktadır (Kılıç, 2015). Bu çalışmada uyum oranı 0.96 bulunmuştur. Bu değer, araştırmacılar arasındaki uyumun çok iyi düzeyde olduğunu göstermektedir. Verileri bilgisayar ortamına aktarma aşamasında ise; bütün veriler bilgisayara Word şeklinde aktarılmıştır.

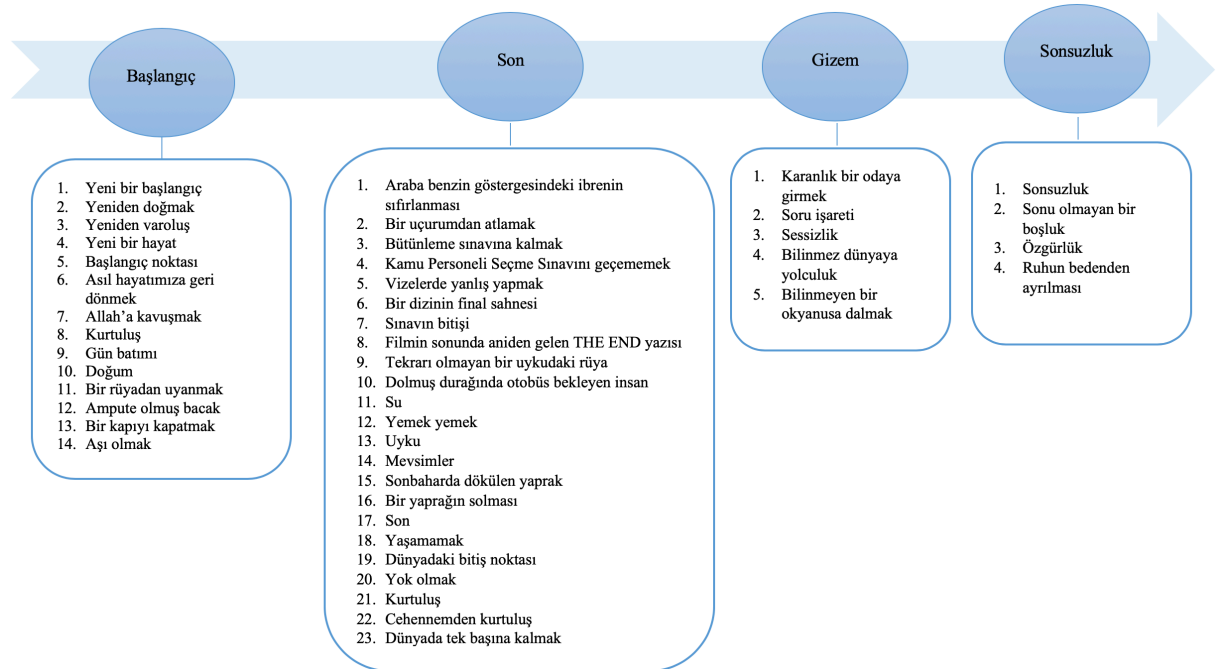
2.6. Araştırma etiği

Araştırmanın yürütülebilmesi için kurum izin yazısı alınmıştır. Ayrıca öğrencilere bu araştırmanın amacı ve araştırmadan beklenen yararlar açıklanmış, öğrencilerden herhangi bir zorlama olmaksızın kendi özgür seçimlerine dayanarak bu araştırmaya katılmayı kabul ettiklerine ilişkin yazılı ve sözlü izinler (bilgilendirilmiş onam) alınmıştır.

3. Bulgular

Bu çalışmayı 63 öğrenci tamamlamıştır. Öğrencilerin %58.7'si kadın ve %84.1'i birinci sınıf öğrencisidir.

Öğrenciler, ölüm kavramına ilişkin 46 farklı metafor üretmiştir. Öğrencilerin en çok ürettiği üç metafor “yeni bir başlangıç” (f=6), “kurtuluş” (f=6) ve “uyku” (f=4) dur. Öğrencilerin ölüm kavramına ilişkin ürettikleri metaforlar; “başlangıç”, “son”, “sonsuzluk” ve “gizem” olmak üzere dört kategoride toplanmıştır (Şekil 1).

Şekil 1. Öğrencilerin ölüm kavramına yönelik geliştirdiği metaforlar ve metaforların kategorilere göre dağılımı

3.1. Başlangıç kategorisi

Öğrenciler ölüm kavramını “yeni bir başlangıç”, “yeniden doğmak”, “yeniden varoluş”, “yeni bir hayat”, “başlangıç noktası”, “doğum” gibi metaforlarla tanımlamışlardır. Öğrencilerin

metaforlarından da anlaşılacağı üzere, “ölüm” kavramı bir yok oluş ya da bitiş olarak değil, bir başlangıç olarak algılanmaktadır. Ölümü yeni bir başlangıçla açıklayan altı öğrenci şu açıklamayı yapmıştır: “*Ölüm yeni bir başlangıçtır. Çünkü ölümden sonra tekrar doğacağız (K,17)...yeni bir hayat var (E,18)... yeni bir hayata gözümüzü açıyoruz (K,19)... ahiretteki yeni hayatımızın başlangıcıdır (E,39)... dünya fani (E,42)... ölüm gerçektir. Yeni bir kapıdır. Bu kapı insanın sonsuzluğuna açılır. Sonsuza açılan kapının başlangıcıdır (E,51)*”. Bir öğrenci ise ölüm ile doğum kavramını ilişkilendirmiştir: “*Ölüm doğuma benzer. Çünkü ikisinde de yeni bir hayat başlıyor (E,49)*”. Öğrencilerden biri ise ölüm kavramını ampute olmuş bir bacağa benzeterek şunları paylaşmıştır: “*Ölüm ampute olmuş bir bacağa benzer. Çünkü ilk duyduğunda ampute olacağımı hayatın biter, onsuz olmaz gibi düşünürsün. Sonra bi bakarsın ki bacağının olduğu halini unuttuğumuş, yeni haline yeni bir başlangıç yapmışsındır (K,29)*”.

3.2. Son kategorisi

Öğrenciler ölüm kavramını “arabanın benzin göstergesindeki ibrenin sıfırlanması”, “bir dizinin final sahnesi”, “yaprığın solması”, “uyku” gibi metaforlarla tanımlamışlardır. Öğrencilerin yaklaşık yarısının ölümü bir son, geri dönüşü olmayan bir durum olarak algıladığı görülmüştür. Ölümü bir filmin son sahnesine benzeten bir öğrenci bunu şu şekilde açıklamıştır: “*Ölüm, filmin sonunda aniden gelen THE END yazısına benzer. Çünkü film hiç bitmeyecek gibi devam ederken filmin aniden bitmesi gibi hayatımızı da hiç sonlanmayacak gibi yaşarız, ama hayat aniden karşımıza THE END yazısını çıkarır (E,10)*”. Öğrencilerden bazıları ise ölümü sınavı geçememek olarak tanımlamışlardır. “*Ölüm bütünleme sınavına kalmaya benzer. Çünkü o zaman hayatının sonu gelmişsindir (K,5)*”.

Öğrencilerden bazıları ise ölüm kavramını doğa ile ilişkilendirmiş ve ölümü “mevsimler,” “kış mevsimi”, “sonbaharda dökülen yaprak”, “bir yaprığın solması” metaforları ile açıklamıştır. Ölümü mevsime benzeten öğrenci bu durumu şu şekilde açıklamıştır: “*Ölüm mevsimlere benzer. Çünkü ölüm ilkbahar gibi doğar ve büyür; yaz gibi olgunlaşır, mutluluk sarar; sonbahar gibi yapraklarını döker ve kış gibi serttir, alacağını alıp götürür (K,62)*”. Bir öğrenci ise ölümü kaçılmaz bir durum olarak açıklamak için şu benzetmeyi yapmıştır: “*Ölüm bir yaprığın solmasına benzer. Çünkü bir yaprak yeşildir. İlk doğduğunda büyür yetişir, mevsimler geçer zamanı geldiğinde solar, yaşlanır, toprakla bütünleşir (K,61)*”. Ölüm için zaman kavramını vurgulamak isteyen bir öğrenci ise şu açıklamayı yapmıştır: “*Ölüm dolmuş durağında otobüs bekleyen insana benzer. Çünkü ölüm gelince o dolmuşa binip gidiyoruz (K,20)*”.

Bu kategoride öğrencilerin en çok ifade ettiği metafor “kurtuluş”tur: “*Ölüm kurtuluşa benzer. Çünkü her şey geridedir (K,3)... yeterince haksızlık yaşandı, artık adalet olmalıdır (K6)... bütün dertler son bulur (K,16)... dünyadaki sorumlulukların bittiği yerdir (K,26)... Dünyanın boş heveslerle, zamanı öldürmek olduğunu düşünüyorum (E,37)*”. Öğrencilerden biri ise ölümü “cehennemden kurtuluş” metaforu ile açıklamıştır: “*Ölüm cehennemden kurtuluşa benzer. Çünkü dünya berbat, ikiyüzlü, kendini beğenmişlerle dolu bir yerdir (E,4)*”.

“Son” kategorisinde bazı öğrencilerin ölüm kavramını başlangıç ve son arasında kalan bir durum olarak tanımladığı görülmüştür: “*Ölüm bir dizinin final sahnesine benzer. Çünkü film biter, başka bir film başlar (E,23)*”, “*Ölüm bir uykuya benzer. Çünkü gece yatarken gün bitmiştir ama yarın başlayacaktır, tıpkı ölümün dünya hayatını bitirip gerçek hayatı başlattığı gibi (K,52)*”.

3.3. Sonsuzluk kategorisi

Öğrencilerden bazıları ise ölüm kavramını “sonsuzluk”, “sonu olmayan bir boşluk”, “özgürlük” ve “ruhun bedenden ayrılması” metaforları ile açıklamışlardır. Öğrencilerden biri ölümü özgürlük ile ilişkilendirmiştir: “*Ölüm özgürlüğe benzer. Çünkü bedenimiz ruhumuzun hapisanesidir. Derimiz ve kanımız, tutsaklığımızın demir parmaklıklarıdır. Ama sonunda çürür. Ölüm her şeyi küle çevirir ve böylece ölüm her ruhu serbest bırakıp özgür kılar (K,53)*”. Başka bir öğrenci ise ölümü ruhun bedenden ayrılması olarak açıklamıştır: “*Ölüm ruhun bedenden ayrılmasına benzer. Çünkü zaman geçirdiğini bilip ona göre başka bir hayata geçiş yapmak gibidir*” (K,59).

3.4. Gizem kategorisi

Öğrencilerden bazıları ölüm kavramının gizemini “karanlık bir odaya girmek”, “soru işareti”, “sessizlik”, “bilinmeyen bir okyanusa dalmak”, “bilinmeyen bir dünyaya yolculuk” metaforları ile açıklamışlardır. Ölümü karanlık bir odaya girmeye benzeten öğrenci bunu şu şekilde açıklamıştır: “*Ölüm karanlık bir odaya girmeye benzer. Çünkü seni neyin beklediğini asla bilemezsin (K11)*”. İki öğrenci ise ölümü sessizliğe benzetmiştir: “*Ölüm sessizliğe benzer. Çünkü hiçbir duyum yoktur (K,32)... ölen kişi hayata sessizce elveda eder (E,48)*”.

4. Tartışma, sonuç ve öneriler

Hemşirelik öğrencilerinin ölüme ilişkin algılarını ortaya çıkarmayı amaçlayan bu çalışmada, öğrencilerin ölümü tanımlamak için 46 farklı metafor kullandığı belirlenmiştir. Bu metaforlar “başlangıç”, “son”, “sonsuzluk” ve “gizem” olmak üzere dört kategoride toplanmıştır. Ölüm evrensel bir deneyim olsa da, bireyler tarafından ölüme yüklenen anlam, kültürle göre farklılık göstermektedir (Tanhan & İnci, 2009). Jo ve An (2012)’nin Koreli hemşirelik öğrencilerinin ölüm kavramına ilişkin algılarını metaforlar yoluyla ortaya çıkarmayı amaçladıkları çalışmalarında, öğrencilerin ölüme ilişkin ürettikleri metaforlar “istirahat”, “korku”, “ayrılış” ve “yeni yaşam” olmak üzere dört kategoride toplanmıştır. Kore’de yürütülen bu çalışmada ortaya çıkan kategoriler ile bizim çalışmamızda ortaya çıkan kategoriler örtüşmektedir.

Bu çalışmada öğrencilerin yaklaşık yarısının ölümü son olarak algıladığı ortaya çıkmıştır. Ay (2013)’in çalışmasında hemşirelerin %29’u ölümü son olarak tanımlarken, %27’si başlangıç ve sonsuzluk olarak tanımlamıştır. Usta, Aygin ve Sağlam (2016)’ın çalışmasında ise hemşirelik öğrencilerinin yarısından fazlasının ölüm kavramını yaşamın ve her şeyin sonu olarak tanımladıkları, İnci ve Öz (2009) çalışmasında da hemşirelerin yaklaşık üçte birinin ölümü yaşamın son bulması olarak tanımladıkları belirlenmiştir. Ülkemizde yürütülen iki çalışmada hemşirelik öğrencileri ölüm kavramını “yaşamın son bulması”, “ahiret hayatının başlangıcı”, “sonsuz yaşamın başlangıcı”, “fizyolojik fonksiyonların durması”, “sonsuzluk” “doğal hayatın parçası”, “yeni bir hayat”, “boyut değiştirme, mekan değiştirme”, “sevdiklerinden ayrılma” şeklinde tanımlamışlardır (Taşdemir & Gök 2012; Uysal ve ark., 2019). Kore’deki hemşirelik öğrencilerinin ölüm algılarının incelendiği bir başka çalışmada ise, öğrencilerin yaklaşık yarısı ölüm kavramını “yaşamın son süreci” olarak tanımlamıştır (Han & Lee, 2009). Hemşirelik öğrencilerinin ölümü bir “son” olarak görmesi, ölümün “yokluk” olarak anlamlandırılması ve ölümden sonra artık yaşanacak bir şey kalmadığına inanmalarıyla ilgili olduğu düşünülmektedir.

Bu çalışmaya katılan öğrencilerin ürettikleri metaforlarda ölüm kaçınılmaz, doğal ve yaşamın sonlandığı bir olay olmakla birlikte, başlangıç olarak da görülmektedir. Çalışmamızda öğrencilerin üçte birinin ölüm kavramına ilişkin ürettiği metaforlar “başlangıç” kategorisi altında

toplannmıştır. Tanhan ve Arı (2006)'nın çalışmasında üniversite öğrencilerinin yarısından fazlası ölümü yeni bir hayatın başlangıcı, mutlak son ve başka bir formda yeniden hayata dönme olarak belirtmişlerdir. Usta ve arkadaşları (2016)'nın çalışmasında ise hemşirelik öğrencilerinin %38'nin ölümü sonsuz bir yaşam için yeni bir başlangıç ve yeniden doğuş olarak tanımladığı, Zaybak ve Erzincanlı (2016)'nın çalışmasında da hemşirelerin %35'inin ölümü "yeni bir yaşamın başlangıcı" olarak tanımladığı belirlenmiştir. Koku ve Ateş (2016)'in çalışmasında ise hemşirelerin %11.2'si yeni bir başlangıç, %10.4'ü bir yaşamdan yeni bir yaşama geçmek ve %10'u sonsuzluk olarak tanımlamıştır. Bizim çalışmamızda hemşirelik öğrencilerinin bazılarına göre, ölümle birlikte biyolojik varlık sonlansa bile ölümün bir yok oluş olmadığı anlaşılmaktadır. Öğrencilerin ölümü başlangıç olarak tanımlamaları, öğrencilerin ölümden sonra da yaşamın varlığına inanmalarıyla ilişkili olduğunu düşündürmüştür.

Ölümlerle her an iç içe olan insan, ölüm kavramı üzerine düşünerek ölüme ilişkin tutumlar geliştirmiştir. İnsanın zihninde gelişen ölüm kavramı dini, felsefi, ahlaki ve hukuki pek çok alanda onun davranışlarını ve yaşam tarzını belirlemiştir (Tanhan & İnci, 2009). Hemşirelik öğrencilerinin ölüme ilişkin kendi duygu ve tutumlarını sorgulamaları, onların ölmekte olan birey ve ailesiyle etkili kişilerarası iletişim becerilerini kullanarak gerekli desteği verebilmelerini, daha nitelikli fiziksel ve ruhsal bakım sunmalarını sağlayacaktır (Yılmaz, 2010). Ayrıca hemşirelik öğrencilerinin ölüme ilişkin kendi duygu ve tutumlarını sorgulamalarını, onların yaşamın anlamı üzerine düşünmelerini sağlayacaktır (Hwang, Lin & Chen, 2005; Liu, Su, Chen, Chiang, Wang, & Tzeng, 2011). Liu ve ark. (2011)'nin çalışmasında hemşirelik öğrencilerinin ölüme ilişkin duygusal tepkilerinin değerlendirildiği bir çalışmada, öğrencilerden kendi ölümlerine odaklanmaları istenmiş, çalışma sonunda öğrenciler anın değerini keşfettiklerini, hemşirelik mesleğine bağlılıklarının arttığını ve yaşamın değerinin daha fazla farkında olduklarını belirtmişlerdir. Tayvan'da hemşirelik öğrencileri 13 hafta süresince kurs, video, film, oyun, simülasyon, kitap, ödev ve grup çalışmalarının olduğu bir yaşam-ölüm program çalışmasına katılmış ve program sonunda öğrencilerde yaşamın anlamında olumlu yönde değişim olduğu belirlenmiştir (Hwang, ve ark., 2005). Bu nedenle öncelikle hemşirelik öğrencilerinin ölüme ilişkin algılarının ortaya çıkarılması önemlidir.

Hemşirelik öğrencilerinde ölüm algısının metaforlar aracılığıyla ortaya çıkarıldığı bu çalışmada, genel olarak öğrencilerin ölüm kavramına ilişkin olumlu algıya sahip olduğu görülmüştür. Ayrıca öğrencilerin büyük çoğunluğunun ölüm kavramını son ve başlangıç içeren metaforlarla açıkladığı görülmüştür. Öğrencilerden bazılarının ise ölüm kavramını sonsuzluk ve gizem içeren metaforlarla açıkladığı belirlenmiştir. Hemşirelik öğrencilerinin ölüme ilişkin algılarını ortaya koyan kalitatif çalışmaların yürütülmesi önerilmektedir.

Kaynaklar

- Aradilla-Herrero, A., Tomás-Sábado, J. & Gómez-Benito, J. (2013). Death attitudes and emotional intelligence in nursing students. *OMEGA*, 66(1), 39-55.
- Ay, M.A. (2013). Hemşirelerin ölüm, ölümcül hasta ve ötenaziye ilişkin tutumları. (Yüksek lisans tezi), Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Aydın, T. (2018). Lakoff ve Johnson'ın metafor kuramı ve eski Türkçe ile orta Türkçede birleşik fiillerde yük metaforu. *SUTAD*, 44, 163-181.
- Cavaye, J., & Watts, J.H. (2010). End-of-life education in the preregistration nursing curriculum: Patient, carer, nurse and student perspectives. *Journal of Research in Nursing*, 17(4), 317-326.

Teskereci, G., Sümen, A., Esirgenler A. ve Abdullah, Ş. (2020). Son ile başlangıç arasında kalmış bir durum: Ölüm algısı. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 6(1), 1-10.

- Cooper, J., & Barnett, M. (2005). Aspects of caring dying patients which cause anxiety to first year student nurses. *International Journal of Palliative Nursing*, 11(8), 423-430.
- Geçit, Y., & Gençer, G. (2011). Sınıf öğretmenliği 1. sınıf öğrencilerinin coğrafya algılarının metafor yoluyla belirlenmesi (Rize Üniversitesi Örneği). *Marmara Coğrafya Dergisi*, 23, 1-19.
- Göçmen Baykara, Z., Gül, Ş., Hanönü, S., Durmuş İskender, M., Eren, H. & Yalım, Y. (2016). Hekimlik ve hemşirelik eğitiminde ihmal edilmiş alan: ölüm. *Türkiye Klinikleri Medical Ethics, Law and History-Special Topics*, 2(3), 66-72.
- Han, J., & Lee, Y. (2009). Nursing students' attitude toward death and perception on hospice care. *Journal of Korean Oncology Nursing*, 9, 95-103.
- Heise, B.A., & Gilpin, L.C. (2016). Nursing students' clinical experience with death: a pilot study. *Nursing Education Perspectives*, 37(2), 104-106.
- Hurtig, W.A., & Stewin, L. (1990) The effect of death education and experience on nursing students' attitude towards death. *Journal of Advanced Nursing*, 15, 29-34.
- Hwang, H., Lin, H., & Chen, W. (2005). Evaluation of life and death studies course on attitudes toward life and death among nursing students. *Kaohsiung Journal of Medical Sciences*, 21(12), 552-560.
- İnci, F., & Öz, F. (2009). Ölüm eğitiminin hemşirelerin ölüm kaygısı, ölüme ilişkin depresyon ve ölümcül hastaya tutumlarına etkisi. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 10(4), 253-260.
- Jo, K.H., & An, G.J. (2012). Death metaphors in Korean undergraduate nursing students. *Holistic Nursing Practice*, 26(2), 79-86.
- Keskin, G.Ü. (2005). Ölmekte olan hastaya kognitif davranışsal hemşirelik yaklaşımı. *Ege Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 21(2), 125-134.
- Kılıç, S. (2015). Kappa testi. *Journal of Mood Disorders*. 5(3), 142-144.
- Koç, Z., & Sağlam, Z. (2008). Hemşirelik öğrencilerinin yaşam sonu bakım ve ölüm durumuna ilişkin duygu ve görüşlerinin belirlenmesi. *C. Ü. Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 12(1), 14-21.
- Koku, F., & Ateş, M. (2016). Terminal dönem hasta bakımının niteliğini geliştirmede hemşirelerin ölüme ilişkin deneyim ve tutumları. *Sağlık ve Hemşirelik Yönetimi Dergisi*, 3(2), 99-104.
- Liu, Y., Su, P., Chen, C., Chiang, H., Wang, K., & Tzeng, W. (2011). Facing death, facing self: nursing students' emotional reactions during an experiential workshop on life-and-death issues. *Journal of Clinical Nursing*, 20(5-6), 856-863.
- Öz, F. (2004). Sağlık alanında temel kavramlar: Kayıp, ölüm ve yas süreci. 1. baskı. Ankara: İmaj iç ve Dış Ticaret Anonim Şirketi.
- Özdelikara, A., Ağaçdiken Alkan, S., Mumcu Boğa, N., & Şahin, D. (2016). Öğrenci hemşirelerde ölüm kaygısı. *Samsun Sağlık Bilimleri Dergisi*, 1(1), 117-132.
- Sezer, S., & Saya, P. (2009). Gelişimsel açıdan ölüm kavramı. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13, 151-165.
- Şahin, M., Demirkıran, F., & Adana, F. (2016). Hemşirelik öğrencilerinde ölüm kaygısı, ölmekte olan bireye bakım verme isteği ve etkileyen faktörler. *Psikiyatri Hemşireliği Dergisi*, 7(3), 135-141.
- Tanhan, F. (2013). Ölüm eğitiminin üniversite öğrencilerinde ölüm kaygısı ve psikolojik iyi olmaya etkisi, *Van Yüzcüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10(1), 184-200.
- Tanhan, F., & Arı, F. (2006). The meaning university students give to death and death anxiety levels according to their department. *Van Yüzcüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3, 34-43.

Teskereci, G., Sümen, A., Esirgenler A. ve Abdullah, Ş. (2020). A situation between the end and start: Death perception. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 6(1), 1-10.

- Tanhan, R., & İnci, İ.A. (2009). Ölüm Eğitimi. Ankara: Pegem Akademi
- Taşdemir, G., & Gök, F. (2012). Bir sağlık yüksekokulu'nda okuyan öğrencilerin ölüm kaygılarının belirlenmesi. *International Journal of Human Sciences*, 9(2), 303-317.
- Uçar, H. (1997). Ölüm Kavramı ve Ölümcül Hastada Hemşirelik Bakımı, Hemşirelik Esasları El Kitabı (editör: Meliha Atalay), İstanbul: Birlik Ofset Ltd Şti.
- Usta, E., Aygin, D., & Sağlam, E. (2016). Knowledge and opinions of nursing students on palliative care: A university example. *Journal of Human Sciences*, 13(3), 4405-4415.
- Uysal, N., Ceylan, E., & Koç, A. (2019). Hemşirelik bölümü öğrencilerinin ölmekte olan bireyin bakımına ilişkin tutumları, Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi, 8(1), 98- 105.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2011). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri (8. baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yılmaz, M. (2010). Kayıp yaşantısı: bir olgu sunumu. Maltepe Üniversitesi Hemşirelik Bilim ve Sanatı Dergisi, 2(3), 150-154.
- Zaybak, A., & Erzincanlı, S. (2016). Hemşirelerin ölüme karşı tutumları. Uluslararası Hakemli Hemşirelik Araştırmaları Dergisi, 6, 16-29.

Extended abstract in English

Nursing students encounter dying patients during their education and learn how to care for them. In the process of caring for dying patients, making these patients comfortable in the last period of their lives, meeting their care needs, helping them die with dignity and witnessing the death process can cause psychosocial problems such as anxiety and fear in nursing students. In the studies, it was determined that nursing students who caring for the patient in the terminal period experienced feelings of inadequacy, helplessness, anxiety, anxiety, grief, sadness, fear, hopelessness. Nursing students' feelings and thoughts about death play a very important role in the quality of care. It is possible for nursing students to provide the necessary assistance to the patient and family in the process of death, primarily by recognizing and controlling their own emotions. The examination of nursing students' feelings and thoughts about the concept of death from the beginning of their education will enable students to express these feelings and improve themselves. The aim of this study is to reveal the perceptions of nursing students about the concept of death through metaphors.

The study conducted for this purpose is a phenomenology which is designed based on the qualitative research paradigm. The study group consisted of students studying in the nursing department of a faculty. The study was completed with 63 students. Nursing students were asked to complete a prompt “*Death is like because*”. 58.7% of the students are women and 84.1% are first year students. 85.7% of the students stated that they were pleased to study nursing department. 43.6% of the students stated that they prefer nursing department because of the ease of finding a job. Students produced 46 different metaphors related to the concept of death. The three most metaphors produced are “a new beginning” (f = 6), “salvation” (f = 6) and “sleep” (f = 4). The metaphors produced by nursing students regarding the concept of death are grouped into four categories as “beginning”, “end”, “eternity” and “mystery”.

In this study in which the perception of death in nursing students was revealed by means of metaphors, it was observed that in general, students had positive perception about the concept of death. In addition, it was seen that the majority of students explained the concept of death with metaphors containing the beginning and the end. Some of the students explained the concept of death with metaphors containing infinity and mystery. It is recommended to conduct qualitative studies that reveal the perceptions of nursing students about death.